

Sổ tay hành trang Di cư nội địa

Những điều cần biết dành cho người lao động di cư nội địa LGBTQ+ tại Việt Nam

1. Di cư nội địa — Cơ hội hay thử thách?

- Động lực di cư phổ biến nhất là:
- Cơ hội kinh tế
 - Mong muốn thoát khỏi môi trường thù địch tại nơi cư trú
 - Theo đuổi giáo dục
 - Mong muốn phát triển bản thân thông qua quyền tự chủ và lối sống mới

Động lực di cư của người LGBTQ+ rất đa dạng, kết hợp giữa nhu cầu kinh tế, khát vọng cá nhân và yếu tố xã hội. Nhiều người chọn rời quê để tìm kiếm cơ hội học tập, việc làm tốt hơn và một cuộc sống tự do, ít kỳ thị hơn. Các đô thị lớn được xem là nơi có nhiều cơ hội và môi trường xã hội cởi mở hơn, tuy nhiên cũng đi kèm nhiều thách thức về nhà ở, việc làm và thích nghi văn hóa.

2. Thủ tục hành chính — Vượt qua sự rườm rà

- Tìm kiếm thông tin thông qua các kênh thông tin chính phủ/địa phương mà mình sẽ đến.
- Tìm kiếm hỗ trợ từ những mối quan hệ thân cận như bạn bè, người thân, người quen thân thiết đã có kinh nghiệm với các thủ tục hành chính.
- Yêu cầu hỗ trợ từ chủ nhà/chủ cơ sở kinh doanh dịch vụ lưu trú.

Việc hoàn thành các thủ tục hành chính là một thách thức lớn đối với nhiều người di cư LGBTQ+, đặc biệt là người chuyển giới, do quy trình phức tạp, thiếu hướng dẫn rõ ràng và lo ngại về phân biệt đối xử. Để vượt qua những khó khăn này, người di cư nên chủ động tìm kiếm thông tin từ cổng dịch vụ Công Quốc gia hoặc kênh thông tin số của địa phương tại nơi đến. Ngoài ra, việc nhờ hỗ trợ từ người thân, bạn bè đã có kinh nghiệm, hoặc từ chủ nhà, chủ cơ sở lưu trú cũng là những cách thiết thực giúp tiếp cận và hoàn thành các thủ tục cần thiết.

3. Chuẩn bị hành trang — Trước khi bạn rời đi

- Những điều nên làm:
- Xác định mục tiêu di cư (học tập, làm việc, tự do thể hiện bản dạng/xu hướng tính dục).
 - Hỏi thông tin từ người đã từng di cư hoặc nhóm LGBTQ+ trực tuyến.
 - Dự phòng tài chính ít nhất 3–6 tháng.
 - Mang theo giấy tờ tùy thân bản sao & bản chính.
 - Tìm hiểu về thủ tục tạm trú, BHXH, BHYT.

Trước khi di cư, người LGBTQ+ nên chuẩn bị kỹ lưỡng cả về thông tin, tài chính và kết nối xã hội để thích nghi tốt hơn với cuộc sống mới. Nhiều người dựa vào mạng lưới cá nhân như gia đình, bạn bè và cộng đồng trực tuyến để tìm lời khuyên thực tế về nhà ở, việc làm và nhận hỗ trợ tinh thần. Việc xác định rõ mục tiêu di cư, tìm hiểu trước về các thủ tục hành chính, chuẩn bị giấy tờ cần thiết và dự phòng tài chính từ 3–6 tháng sẽ giúp giảm bớt rủi ro và áp lực trong giai đoạn đầu di cư.

4. Nơi ở và thích nghi với tỉnh/thành phố mới

- Tìm kiếm thông tin về các dịch vụ/cơ sở kinh doanh lưu trú rất quan trọng để có thể lựa chọn phù hợp với các tiêu chí về chi phí – an ninh – nhu cầu sử dụng.
- Nên lựa chọn bạn cùng nhà/phòng từ các mối quan hệ thân cận sẵn có hoặc sống chung cùng người thân trong thời gian đầu sinh sống tại môi trường mới.
- Nền tảng trực tiếp đóng vai trò quan trọng xây dựng, kết nối và duy trì các mối quan hệ mới với những người di cư khác

Môi trường đô thị mang lại nhiều cơ hội để người LGBTQ+ tự do thể hiện bản thân và kết nối xã hội, thông qua mạng xã hội và các nhóm cộng đồng. Tuy nhiên, việc duy trì các mối quan hệ bền vững và thích nghi với môi trường mới vẫn là thách thức lớn, đặc biệt khi đối mặt với kỳ thị và hiểu lầm. **Nhiều người di cư dựa vào mạng lưới quan hệ thân cận như gia đình, bạn bè để vượt qua khó khăn, từ việc tìm nơi ở, xin việc đến hỗ trợ tinh thần. Các nền tảng trực tuyến đóng vai trò quan trọng trong việc kết nối, chia sẻ kinh nghiệm và giảm cảm giác cô đơn.**

Việc lựa chọn nơi ở phù hợp với tiêu chí chi phí, an ninh và nhu cầu sử dụng, cũng như ưu tiên sống cùng người thân hoặc bạn bè tin cậy trong giai đoạn đầu, là yếu tố quan trọng giúp người di cư ổn định cuộc sống. Đặc biệt, nên cân nhắc tìm trọ qua các hội/nhóm cộng đồng, ưu tiên nhà trọ có chủ thuộc nhóm ủng hộ hoặc ở cùng các cá nhân thuộc cộng đồng để giảm nguy cơ bị kỳ thị khi sinh sống ở môi trường mới.

5. Môi trường làm việc — Vừa cơ hội, vừa rào cản

- Người chuyển giới gặp khó khăn khi giấy tờ không phản ánh đúng bản dạng giới/thể hiện giới, gây trở ngại khi xin việc hoặc làm bảo hiểm.
- Một số công ty có dấu hiệu cởi mở hơn, nhưng chủ yếu là ngoại lệ.
- Lao động LGBTQ+ thường làm các nghề: dịch vụ F&B, làm đẹp, chăm sóc cá nhân, văn phòng, lao động tự do hoặc bán hàng online.

Người lao động LGBTQ+ di cư nội địa thường đối mặt với nhiều rào cản trong môi trường làm việc, từ phân biệt đối xử trong tuyển dụng đến áp lực phải che giấu bản dạng để giữ việc. Điều kiện làm việc thiếu ổn định, mức lương thấp và sự thiếu minh bạch trong quy trình tuyển dụng khiến nhiều người rơi vào vòng luẩn quẩn của bất bình đẳng và nghèo đói. **Người chuyển giới đặc biệt gặp khó khăn khi giấy tờ không khớp với bản dạng giới, ảnh hưởng đến việc xin việc và tiếp cận bảo hiểm.** Một số doanh nghiệp có dấu hiệu cởi mở hơn, nhưng vẫn là ngoại lệ trong bối cảnh chung đầy rào cản.

6. Mạng lưới hỗ trợ — Kênh thông tin chất lượng

- Dựa vào mạng lưới cá nhân: gia đình, bạn bè, cộng đồng LGBTQ+ di cư.
- Hội nhóm trên không gian số đóng vai trò quan trọng trong kết nối, chia sẻ thông tin, giảm cảm giác cô đơn.
- Kết nối với các mối quan hệ từ không gian công việc, khu trọ, nhóm cộng đồng giúp tăng cảm giác an toàn.

Các page hoạt động tích cực và có các thảo luận về chủ đề di cư - lao động di cư:

Đài tiếng nói buê đưê, Người nhà Queer, Bách Hợp Gia Trang, và các trang cộng đồng LGBT tỉnh/thành.

7. Sức khỏe tinh thần và cảm xúc — Điều không thể bỏ qua

Hỗ trợ đồng đẳng đến từ các hội nhóm cộng đồng. Sức khỏe tinh thần là mối quan tâm lớn đối với người lao động di cư LGBTQ+, đặc biệt khi họ phải liên tục đối mặt với áp lực xã hội, kỳ vọng nghề nghiệp và cảm giác cô lập. Việc phải kìm nén bản thân để đảm bảo an toàn trong công việc có thể dẫn đến lo âu, mất kết nối và giảm gắn bó với môi trường làm việc. Các mạng lưới hỗ trợ từ gia đình, bạn bè, cộng đồng và nhóm trực tuyến đóng vai trò quan trọng trong việc cung cấp thông tin, chia sẻ kinh nghiệm và hỗ trợ tinh thần. Tiếp cận các dịch vụ tư vấn và nhóm hỗ trợ đồng đẳng có thể giúp cải thiện đáng kể sức khỏe tâm lý, tuy nhiên người di cư cũng cần chủ động tìm kiếm và xây dựng khả năng tự thích ứng trong bối cảnh còn nhiều rào cản hệ thống.

8. Bạn có quyền — Dù là ai

- Có quyền làm việc, ký hợp đồng, được trả lương đúng, có bảo hiểm, không bị phân biệt đối xử.
- Dù luật pháp chưa bảo vệ toàn diện, bạn có thể yêu cầu hỗ trợ từ tổ chức xã hội dân sự.
- Lưu giữ các giấy tờ, tin nhắn, email trong quá trình làm việc để bảo vệ bản thân.

Khung pháp lý về chống phân biệt đối xử tại nơi làm việc ở Việt Nam

Bộ luật Lao động Việt Nam (2019) thiết lập khuôn khổ pháp lý để đảm bảo cơ hội việc làm bình đẳng và cấm phân biệt đối xử tại nơi làm việc. Nghiêm cấm phân biệt đối xử dựa trên chủng tộc, dân tộc, giới tính (không đề cập rõ ràng đến SOGIESC), tuổi tác, thai sản, tình trạng hôn nhân, tôn giáo, tình trạng khuyết tật, trách nhiệm gia đình, tình trạng HIV, tham gia công đoàn hoặc các yếu tố tương tự khác. Vi phạm có thể dẫn đến phạt hành chính từ 5.000.000 đồng đến 20.000.000 đồng, có khả năng bị kiện và gây tổn hại đến danh tiếng của người sử dụng lao động.

Gửi bạn — Người sắp tiến vào hành trình di cư

Đừng rời quê vì một phút bốc bột hay vì chán nản tạm thời. Hãy đi khi mình đã có kế hoạch rõ ràng, có chút tài chính và hiểu bản thân muốn gì. Với người LGBT thì càng nên chuẩn bị kỹ hơn về cả tinh thần lẫn thể chất.”

Anh nghĩ điều quan trọng nhất họ nên chuẩn bị là kỳ vọng — họ cần biết mình đang tìm gì và trông đợi điều gì. Hà Nội không phải miễn đất hứa, cũng không phải nơi mọi giấc mơ đều thành hiện thực. Nó sẽ cho bạn cái này và lấy đi cái khác. Nhiều người kỳ vọng quá nhiều khi lên Hà Nội, rồi sau đó lại thất vọng.”

Thời buổi này có internet, nên trước khi lên thành phố thì hãy chịu khó tìm hiểu thông tin. Về giá thuê trọ, công việc phổ biến, phương tiện đi lại... Có hiểu biết thì mới không bị bỡ ngỡ hay lạc lối.”

Nếu có người quen đang sống ổn định trên đó và sẵn sàng giúp đỡ thì tốt, nhưng mình vẫn phải có sự chuẩn bị riêng. Không nên phụ thuộc hoàn toàn, vì ai cũng có cuộc sống riêng, không thể gánh thêm mình mãi được.”

Không phải cứ lao động nhập cư là sẽ thành công. Muốn sống được ở thành phố thì phải có bản lĩnh, phải tự tin, có kiến thức cơ bản về cuộc sống và lao động, biết tránh cạm bẫy và giữ vững mục tiêu mình đã chọn.”

Muốn hòa nhập với môi trường mới thì nên chuẩn bị cả kiến thức sống lẫn kỹ năng tự bảo vệ bản thân. Học cách quan sát, chọn người mà chơi, và đừng cả tin quá dễ dàng để rồi bị lợi dụng.”

Sổ tay này được thực hiện dựa trên kết quả báo cáo nghiên cứu "Đan xen bản dạng — Trải nghiệm của người lao động di cư nội địa LGBTQ+ tại Việt Nam". Vui lòng truy cập: thuvien.lgbt/documents để đọc toàn bộ báo cáo nghiên cứu.

Liên hệ:
Chương trình Quyền LGBTI,
Viện nghiên cứu Xã hội, Kinh tế và Môi trường (iSEE)
Email: lgbt@isee.org.vn

Ấn phẩm này được tài trợ bởi Chính phủ Australia thông qua Bộ Ngoại giao và Thương mại, và được thực hiện bởi Viện iSEE.

Để hoàn thiện được Sổ tay này, chúng tôi chân thành cảm ơn tới sự hỗ trợ kịp thời, nhanh chóng và tận tình của các quản trị viên hội/nhóm cộng đồng như Rất Đỗi Tự Hào group, Fxxxking Queer World, Queer Panic, Hi It's me Markie, và những hội/nhóm khác chưa thể kể hết tên.